

Vážené kolegyně a kolegové,

v medicíně máme zaklínadlo, zní evidence based medicine, českým překladem výstižně medicína založená na důkazech. Říká nám, že věřit máme tomu, co je dokázáno a nevěřit tomu, co prokázáno není. Důkazovým materiálem jsou dvojité slepé randomizované studie provedené na reprezentativním vzorku. Zní to jasně, ale v praxi se praxe evidence based medicine neprosazuje snadno, také není všelékem. V jednom z nedávných editoriólů jsem popisoval moji zkušenost s vypracováním evropských standardů pro idiopatickou dystonii – normám evidence based odpovídá pouze terapie botulotoxinem. Všechny ostatní léčebné metody nebylo možné klasifikovat, protože chyběly studie odpovídající kvality. To je v praxi největší problém – randomizované zaslepené studie na reprezentativní populaci jsou velmi drahé a jsou proto prováděny převážně u nově zaváděných léků. Jsou podmínkou registrace, takže je musí zaplatit výrobci. Řada starších léků nemá odpovídající studie, jejich podávání není založené na důkazech. Což ovšem znamená, že nejsou evidence based, ale neznámá, že nejsou účinné. Dalším problémem je, že studie mají určitý design – jsou cílené na určitý účinek určité dávky, na vybranou cílovou populaci, takže zdaleka nemusí vyčerpávat všechny možnosti, ani všechna rizika léku. Medicína založená na důkazech v dnešním pojetí evidentně není všelék. Co tedy jiného? Nabízí se zkušenost, tradice. Můžeme se o ni opírat? Často musíme, protože rozhoduje nakonec lékař, on zvažuje riziko pro pacienta a přijímá riziko rozhodnutí. Je ovšem tradice alternativou k průkazným studiím? Odpověď, pokud nemá být dogmatickou, není snadná, protože nejsme objektivní, žijeme v naší době, uvnitř našich tradic, ať jim věříme nebo ne. Podívejme se tedy, jak vypadala tradice, jistě také opřena o zkušenost, ve vzdálenější medicínské historii. Analyzovali jsme léčbu třesu, které uveřejnil Dr. Georg Ernst Stahl (1659–1734) ve své knize **Der Medicinische Haupt- Schlüssel**^{1,2}. Dr. Stahl byl dvorním lékařem na královských dvorech v Sasku a Prusku, zakladatel flogistonové teorie a nepochybná autorita ve své době. Kapitola 13, **De Tremore, Von dem Zittern**, obsahuje sedm receptů, které analyzoval prof. Václav Suchý, fytofarmakolog a donedávna rektor Veterinární a farmaceutické univerzity. Každý lék sestával z nejméně čtyř rostlinných přípravků. Co se týče léčebného efektu, lze o určité účinnosti uvažovat u směsi s obsahem Herba fumariae a Flos papaveris rhoeas. Mezi alkaloidy přítomné v Herba fumariae patří anticholinergikum protopin. Flos papaveris rhoeas obsahuje alkaloid rheadin (tetrahydrobenzazepin). Jeho farmakologie nebyla studována, ale strukturně podobné deriváty jsou dopaminergní antagonisté a neuroleptika. Neumíme však posoudit, zda těchto potencionálně účinných látek bylo v léku množství dostatečné k vyvolání účinku, protože jejich koncentrace v rostlině je velmi nízká. Spíše ne. Ostatní látky v receptech byly neúčinné, anebo mohly mít nějaký účinek, avšak nikoliv přímo na třes. Někdy mohly pacientovi skutečně ulevit, třeba laxancia mohla zmírnit obštipaci nemocného s Parkinsonovou nemocí. Pro přípravu jedné čajové směsi, jinak neúčinné, bylo doporučeno použít pivo nebo víno, kteréžto doporučení pacienti asi vítali a navíc se mohl dostavit účinek u nemocných s esenciálním třesem. Jiná směs, připravovaná s vinným extraktem, mohla mít příjemnou chuť. A samozřejmě placebo efekt, který byl v dřívějších dobách možná výraznější než dnes (to je ovšem jenom moje spekulace). Můžeme tedy shrnout, že léčba v 18. století byla spíše neúčinná nebo jen velmi málo účinná. Přesto ji lékaři věřili, někdy mohli pozorovat určitý účinek a nemohli vědět, že je nespecifický. Statistiku neprováděli. Opírali se o tradici a jejich zkušenost, zdá se, nestačila ke kritické revizi zažitých praxí. Nemáme důvod se domnívat, že by Dr. Stahl a jeho současníci byli méně inteligentní a méně poctiví než jejich dnešní následovníci. Pokud tedy je něco na archaickém rčení historia magistra vitae, poučme se. Důvěřovat tradici i zkušenosti je osídlné, sice se tomu nevyhneme, ale opírejme se o důkazy všude tam, kde to je možné. Ale kriticky, musíme vědět, co vlastně důkaz dokázal.

Na vaše příspěvky se i s redakční radou těší

prof. MUDr. Ivan Rektor, CSc.
předseda redakční rady

1. Stahl GE. *Der Medicinische Haupt-Schlüssel* oder die Gründliche Einleitung zur vernünftigen Cur aller inneren Krankheiten des menschlichen Leibes, durch welche jede Beschaffenheit eigentlich erweget, alle Stücke genau untersucht, und die Cur nach denen neusten und gründlichen Principiis, besonders aber des Welt-berühmten Mannes Herrn Doctor Stahls, Königlich Preussischen Hof-Raths und Leib-Medici, ganz aufrichtig und leicht begreiflich, so wohl theoretice als practice, nicht alleine zu besondern Nutzen derer Herren Studiosorum Medicinae und jun-

gen Practicorum, sondern auch aller andern Lehr und Hülffs-Begierigen, dargestellt und ans Licht gegeben worden durch bekannten Autorem des Medicinischen und Chirurgischen Schlüssel. Leipzig, verlegt Wolfgang Deer, 1729.

2. Rektor I, Rektorová I, Suchý V. How to treat tremor – A 1729 opinion. *J Neurol* 2004; 251: 525–528.